

KİRDECİ ALİ, DĀSĪTĀN-I ĦAMĀME-İ ‘AR‘AR

Hatice TÖREN*

Özet

“Ħamāme-i Ar‘ar” destanı 14. Yüzyıl Anadolu sahası metinlerindedir. Dinî özelliklere sahip olan destan 43 beyit olup Kirdeci Ali tarafından yazılmıştır. Bu çalışmada metin transkribe edilmiş ve gramatikal dizinle sözlüğü verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kirdeci Ali, Dāsītān-ı Ħamāme-i Ar‘ar, 14. Yüzyıl Anadolu Türkçesi, destan.

The “Dasitan-ı Ħamāme-i Ar‘ar”

Abstract: “Dāsītān-ı Ħamāme-i ‘Ar‘ar” is one of the 14.th century Anatolian fields texts. It has religious characteristic and epic written by Kirdeci Ali. It has 43 verses. In this work the text with transcription alphabet, translation, the grammatical index and dictionary is given.

Keywords: Kirdeci Ali, Dāsītān-ı Ħamāme-i ‘Ar‘ar, 14.th century Anatolian Turkish, epic.

Dāsītān-ı Ħamāme-i ‘Ar‘ar (Güvercin Destanı), Kirdeci Ali tarafından mesnevi tarzında yazılmış dinî-destanî bir eserdir. 43 beyit tutarında küçük bir mesnevidir ve ‘fâilâtün fâilâtün fâilün’ vezniyle yazılmıştır. Mesnevi, Hz. Muhammed ile güvercin ve doğan arasında karşılıklı konuşma şeklinde düzenlenmiştir. Konusu Hz. Muhammet’in bir mucizesi ve onun örnek ahlakı ile ilgilidir. Destan, salavat ile başlar ve rahmet dileğiyle biter. Eserin yazarı Kirdeci Ali hakkında fazla bilgi bulunmamakta; onun, geçimini fırıncılıkla

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

sağladığı için çevresinde “Kirdecî” olarak tanındığı ve destanların dilinden hareketle 14. yüzyıl veya en geç 15. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin olunmaktadır.¹

Özellikle mevlid kitaplarının arkalarına ilave edilen Dâsîtân-ı Kesikbaş, Dâsîtân-ı Ejderha, Dâsîtân-ı Geyik, Dâsîtân-ı Güvercin, Hikâye-i Delletü'l-Muhtel türündeki bu destanlar, halk arasında rağbet görmüş ve mevlidlerden sonra da okunarak aynı zamanda sözlü kültürün ürünleri hâline de gelmiştir.

Amil Çelebioğlu, destanın Nuruosmaniye Ktp., 3430, 58a-59b arasında yer alan nüshasının geniş bir özetini vermektedir.²

Şükrü Elçin, Dasitan-ı Güvercin'in Türk Tarih Kurumu yazmaları arasında yer alan 1141 tarihli bir nüshasının yalnızca metnini yayımlamıştır.³ Ancak filolojik açıdan sağlam bir metin sayılamaz. İmlâ özellikleri üzerinde hiç durulmamış ve dizini verilmemiştir.

Türkmen edebiyatında da Mahtumkulu, “*Gökçe Kepter (Güvercin)*” destanında tamamiyle aynı konuyu Hz. Ali'nin mucizesi olarak vermektedir.⁴

Güvercin Destanı'nın Mevlid kitaplarına ilave edilmiş olmak üzere pek çok nüshası bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Güvercin Destanı'nın Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud E. bl., nr.4339'da kayıtlı bir Mevlid kitabının 58a-59b varaklarında yer alan nüshası edisyon kritik yapılmadan metin, tercüme ve örnekli dizin, notlar hâlinde verilmiştir.

¹ Mustafa Argunşah, *Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 10.

² Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. yy.'a kadar)*, Kitabevi, İstanbul 1999, s.77.

³ Şükrü Elçin, “*Kirdecî Ali'nin Güvercin Destanı*”, *Türk Folkloru*, S.33, Nisan 1982, s. 5-6.

⁴ Ali Abbas Çınar, “Bazı Türkmen Yazılı ve Sözlü Kaynaklarında Hz. Ali”, <http://www.alewiten.com/27.01.2004>.

Hazā Dāsītān-ı Hamāme-i 'Ar'ar

[58a]

- 8 Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
 9 İşid imdi bir hikāyet ideyin
 Muştafā mu'cizātın şerḥ ideyin
 10 Ger şalavāt viresin peygāmbere
 Haḫ destūr vire bu dilim söyleye
 11 Resül irtē na'māzın kılmışıdı
 El götürüp yüzine silmişıdi
 12 Taşradan bir gügercin girdi içeri
 Ağlar bakar kapuya kılır zārı
 13 Uçdı kondı Muhammed dizine
 Ditreüyēben bakaıardı yüzine

[58b]

- 1 Resül eydür gügercin
 Hālñ itgil nedir bileyin
 2 Gügercin eydir añla kim yā Resül
 Luḫ idüben sözümi eyle uşıl
 3 Üç gündür beni bir toğan kovar
 Cānım almağa kaçdı var meger
 4 Ol yerise iki yavrum öksüz kalır
 Uşañ olma yā Resül şimdi gelür

- 8 Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile
 9 Dinle, şimdi bir hikāye söyleyeyim. Hz. Muhammed Mustafa'nın mucizelerini anlatayım.
 10 Hz. Peygamber'e salavāt getir ki Allah, bu dilime söylemesi için izin versin.
 11 Hz. Peygamber sabah namazını kılmış, elini yüzüne sürerek duasını bitirmişti.
 12 Dışarıdan içeri bir güvercin girdi. Kapıya bakar; ağlar, inler.
 13 Hz. Muhammed'in dizine kondu; titreyerek yüzüne bakıyordu.

[58b]

- 1 Hz. Peygamber "Güvercin, hālını söyle; ne olduğunu bileyim." diye sorar.
 2 Güvercin, "Yâ Resül, lutf edip sözümü dinle, anla.
 3 Üç gündür beni bir doğan kovalıyor, canımı almaya kastı var.
 4 O (beni) yerse iki yavrum öksüz kalır. Yâ Resül, gâfil olma, (doğan) şimdi gelir.

<p>5 Gizlemeseñ yâ Resûl қо қаçayım
Uçubanı dahı tağlar geçeyim</p> <p>6 Ol gelince beni bunda gizlegil
İñen becid olursa yüzlegil</p> <p>7 Resûl eydür aña kim ħumām
Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām</p> <p>8 Biñ toğan gelse seni ben virmeyem
Seni virüp hergiz ivde girmeyem</p> <p>9 Bunlar anda durmışıdı bu mecāl
İşid imdi pâdişāh-ı zü'l-celāl</p> <p>10 Gördiler taşradan girdi toğan
Ditredüridi gögi kıur figān</p> <p>11 Gügercin baқup anı gördiler
Қаçuban Resûl yeñine girdiler</p> <p>12 Toğan eydür yâ Resûl vir avımı
Yoħsa ħařā kıluram çoħ қavmı</p> <p>13 Resûl eydür toğana luřf eyle baña
Bu ħamām sen āzād eyle baña</p> <p>[59a]</p> <p>1 Toğan eydür çäre yoқdur kim gidem
Bu gügercincügi қoyuban terk idem</p> | <p>5 Yâ Resûl, (beni) gizlemezsен;
bırak, қаçayım, uçup da dağlar
aşayım.</p> <p>6 (Veya) o gelince beni burada sakla,
eğer (doğan) çok ısrar ederse (beni)
yüzleştir.” der.</p> <p>7 Hz. Peygamber, ona “Güvercin,
buraya geldin, bütün işin halloldu.</p> <p>8 Bin doğan gelse seni ben vermem,
seni verip asla eve girmem”. der.</p> <p>9 Bunlar (Hz. Muhammed ve
güvercin), bu hâldeydiler. Şimdi
Allah’ın verdiği mucizeyi dinle.</p> <p>10 Dışarıdan içeriye bir doğanın
girdiğini gördüler. Doğan göğü
feryadıyla titretiyordu.</p> <p>11 Güvercin bakıp onu gördü; kaçıp
Hz. Peygamber’in yenine girdi.</p> <p>12 Doğan, “Yâ Resûl, avımı ver;
yoksa çok kimseye zarar veririm.”
der.</p> <p>13 Hz. Peygamber, doğana “Bana
lutfet, bu güvercini benim için
serbest bırak.” der.</p> <p>[59a]</p> <p>1 Doğan, “Bu güvercinciği bırakıp
gitmem, mümkün değil.” der.</p> |
|--|--|

<p>2 Yā Resūl avımı virgil baña
Lutf işlegil hem beni yüzlegil</p> <p>3 Altı yavrım açdır baqar yola
Bunları terk itmek nitesi ola</p> <p>4 Resūl eydür bir koyun virem saña
yiyesin
Bu gügercincügi baña koyasın</p> <p>5 Toğan eydür biñ koyun almayam
Ol gügercincügiñ dadın anda
bulmayam</p> <p>6 Resūl eydür söz işitmek kutludur
Kuş etinden adam eti tatlıdur</p> <p>7 Kendü etimden kesip virem saña
Bu gügercincügi bağışla baña</p> <p>8 Toğan anda rāzı oldı bu qavle
Anı qoya Resūl'dan et ala</p> <p>9 Resūl buyurdı bıçak getürdiler
Şahābeler cümle qaygu oturdılar</p> <p>10 Muḥammed bıçağı aldı eline
Qıldı bıçağı mübarek tenine</p> <p>11 Nidā geldi bıçağa kesme didi
Nice kessün çün Çalap kesme didi</p> <p>12 Gügercin toğan baqar daşlara
Muḥammed töldı 'azım teşvişlere</p> | <p>2 Yâ Resûl, avımı bana ver; lutfet,
beni onunla karşılaştır.</p> <p>3 Altı yavrım açtır, yolumu
gözlerler. Bunları (aç) bırakmak
nasıl olsun?" der.</p> <p>4 Hz. Peygamber "Sana yemen için
bir koyun vereyim, bu güvercinciği
bana bırak." der.</p> <p>5 Doğan, "Bin koyun (bile) almam, o
güvercinciğin tadını onda
bulmam." der.</p> <p>6 Hz. Peygamber "Söz dinlemek
kutludur (hayırlı bir iştir). İnsan eti,
kuş etinden tatlıdır.</p> <p>7 Kendi etimden kesip sana vereyim,
bu güvercinciği bana bağışla." der.</p> <p>8 Doğan o zaman bu söze razı oldu;
Hz. Peygamber'den et almak için
güvercinden vazgeçti.</p> <p>9 Hz. Peygamber istedi, bıçak
getirdiler. Sahabeler hep kaygı ile
kalakaldılar.</p> <p>10 Hz. Muhammed bıçağı eline aldı;
mübarek tenine bıçağı vurdu.</p> <p>11 Bıçağa "Kesme!" diye ses geldi.
Allah "Kesme." deyince (bıçak)
nasıl kessin?</p> <p>12 Güvercin ve doğan taşlara bakarlar.
Hz. Muhammed, hayrete düşer.</p> |
|---|---|

13 Kağıdı bıçağı urdı bir taşa
Ol taş kesdi bıçak başdan başa

[59b]

- 1 Eydür yâ 'âsî bıçak eydür kesdiñ
Bıçak tamâm itmediñ sen bu işi
- 2 Allah dil virüp bıçak söyledi
Yâ Resûl Çalap kesme didi
- 3 Her birisi anda hayrân oldılar
Resûluñ 'itikâdını bildiler
- 4 Gügercin silkindi oldu Mikâ'il
Ol toğan silkindi oldu Cebrâ'il
- 5 İki Resûluñ elin aldılar
Arkun arkun arkasını yaptılar
- 6 Didiler kim derilüben gelmişüz
Ma'zûr olsun Haq söziyle gelmişüz
- 7 Bunlar gâ'ib olubanı gittiler
Şahâbeler cümlesi şükür itdiler
- 8 Bunı iden Kerdecî 'Âlî-durur
Günde Mevlânuñ yârı-durur
- 9 Mevlânâ Faķî Aħmed adına
Sen degür hâzıruları murâdına
- 10 Fâ'ilât f â'ilât fâ'ilât
Eş-şalât çağıruñ kable'l-memât

13 (Bıçağın kesmemesine) kızdı;
bıçağı bir taşa vurur, bıçak o taş
ikiye böldü.

[59b]

- 1 (Hz. Muhammed) "Yâ âsî bıçak,
(şimdi) kestir, (o hâlde) neden sen
bu işi bitirmedin?" der.
- 2 Allah dil verince bıçak konuştu: Yâ
Resûl! Allah, "Kesme." dedi.
- 3 Hepsi orada şaşırıldılar. Hz.
Muhammed'in itikadını anladılar.
- 4 Güvercin silkindi, Mikâil oldu. O
doğan silkindi Cebrâil oldu.
- 5 İki Hz. Muhammed'in elini
tuttular, yavaş yavaş arkasını
sıvazladılar.
- 6 (Mikâil ve Cebrâil), "Mazûr gör,
toplanıp Allah'ın emriyle
gelmişiz." dediler.
- 7 Mikâil ve Cebrâil kaybolup gittiler.
Sahabelerin hepsi şükrettiler.
- 8 Bu (destanı) söyleyen Kerdecî
Ali'dir. Her gün Mevlâ'nın
dostudur.
- 9 Üstâd Ahmet Fakih adına, sen
burada hazır bulunanları murâdına
ulaştır.
- 10 Fâ'ilât fâ'ilât fâ'ilât. Ölmeden önce
salavât getirin.

11 Yazanı okuyanı dinleyeni Raḥmetiñle yarlıgağıl yā ğanı	11 Allahım! Yazanı, okuyanı, dinleyeni rahmetinle bağışla.
12 Tañrı raḥmet eylesün ol cān-içün Kim okuyanı fātiḥa yazan için	12 Tanrı, (bunu) yazan için fatiha okuyana da rahmet eylesin.

NOTLAR

1. Metnimizde farklılık gösteren fonetik özellikler şunlardır:

Teklik 1. şahıs iyelik ekinin önündeki yardımcı sesler uyuma bağlı kullanılmıştır: *dilim 58a/10, cānım 58b/3, avımı 59a/2, etimden 59a/7, sözümi 58b/2*.

Teklik 2. şahıs iyelik ekinin önündeki yardımcı sesler uyuma bağlı olarak düz kullanılmıştır: *ālīñ 58b/1, işiñ 58b/7*.

Teklik 3. şahıs iyelik eki uyuma bağlı olmaksızın hem düz, hem yuvarlak ünlü ile kullanılmıştır: *dizine 58a/13, yüzine 58a/11, 58a/13*.

Teklik 3. şahıs bildirme eki üç yerde geçmiştir. Bu örneklerde düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı olarak hareketlenmiştir: *ne-dir 58b/1, aç-dir 59a/3, gün-dür 58b/3*.

-ur, -ür geniş zaman eki daima yuvarlak ünlülüdür, yalnızca bir yerde esre ile hareketlenmiştir: *kalur 58b/4, gelür 58b/4, ditredür-idi 58b/10, kıduram 58b/12, kılur 58b/12*,

eydür 58b/1, 58b/7, 58b/13, 59a/1; eydir "söyler" 58b/2.

Görülen geçmiş zaman eki 3. şahıslarda düz ünlülüdür: *uçdı 58a/13, gördiler 58b/10*; Teklik 2. şahısta ise her zaman yuvarlak ünlülü değildir, uyuma bağlı olarak düz ünlülü de kullanılır: *kesdiñ 59b/1, itmediñ 59b/1*.

Kelime kökünde yer alan dar-düz ünlü Teklik 1. şahıs iyelik eki tesiriyle bir yerde yuvarlaklaşmış, bir yerde ise düz şeklini korumuştur: *yavrum 58b/4; yavrum 59a/3*.

2. Metnimizde görülen yazım özellikleri şunlardır:

Açık hecenin cezm ile gösterilmesi: Cezm kapalı heceleri gösteren bir hareke işaretidir. Ancak metnimizde gerek Türkçe kelimelerde, gerekse bazı Arapça asıllı kelimelerde ünlü ile biten açık heceleri de gösteren bir işaret olarak kullanılmaktadır: *peygambere 58b/10, vire 58b/10, söyleye 58b/10, yüzine 58b/11, 58b/13, kapuya 58b/12, eyle 58b/2, toğana 58b/13, ola 59a/3, yola 59a/3, koyasın 59a/4, kıya 59a/8, ala 59a/8, eline 59a/10, tenine 59a/10, bıçağa 59a/11, teşvişlere 59a/12, kesme 59b/2, adına 59b/9, murādına 59b/9, cümle 59a/9.*

Bu mesnevinin de yer aldığı Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud E. bl., nr.4339'da kayıtlı bu Mevlid kitabında pek çok yerde, cezm işareti açık hecelerde kullanılmıştır. Acaba bu kullanış yalnızca halk için yazılmış eserlerde mi görülmektedir? Türk şiir geleneği de açık ve kapalı hece üzerine kurulmadığından, cezm işareti genel olarak hece bitiren bir hareke olarak kullanılmış olabilir. Konu, ancak dönem eserlerinin bu kullanış açısından taranması ile açıklanabilir.

58b/1, 59a/4 ve 59a/5 numaralı beyitler vezin bakımından bozuktur.

Resül eydür gügercin / Hālñ itgil nedir bileyin (58b/1) beytinin her iki mısraında kelime eksikliği görülmektedir. Anlam bulanıklığına yol açmayan bu eksiklikler birinci mısra da seslenme edatı ile güvercinin bir sıfatı, ikinci mısra da ise *it-gil* yardımcı fiilinin *beyân* gibi bir isim unsuru olmalıdır.

59a/1 ve 59b/1'de yer alan beyitlerde ise kafiye problemi vardır.

Lutf (58b/2, 59a/2, 58b/13) kelimesi metinde ötre ile harekelenmiş *luṭuf* şeklinde yazılmıştır. Vezin bakımından *lutf* okunuşları tercih edilmiştir.

uçubanı "uçarak" (58b/5) kelimesi metinde *uçup anı* yazılıp harekelenmiştir. *Uçubanı dahı tağlar geçeyim* mısraında Mısra da *geçeyim* yüklemının nesnesi dağlardır. Nesne hâlinde bulunan "anı" zamiri, nesne olarak beyitte bir yere bağlanamamaktadır. Dolayısıyla kelimenin *uçubanı* şeklinde okunması uygundur.

Kerdeci 'Âlî (59b/8) Metinde cim noktası yanlışlıkla harfin üzerine konulmuş olmalıdır. *Bunu iden Kerdeci 'Âlî-durur* mısraında "Bunu söyleyen ... 'Âli'dir." Şeklinde bahsedilen Ali'nin kaynaklarda Kerdeci olarak tanındığı belirtilen Ali olması gerekir. Bu sebeple kelimenin metnimizde üstün ile yazılması bir söyleyiş özelliği olabilir, ancak *hu* ile yazılmış olması bir noktalama hatasıdır.

DİZİN

A

- aç:** aç, tok olmayan
a.+dır Altı yavrım açdır baçar yola 59a/3
- ad:** ad, isim
a.+ına Mevlānā Faķī Aħmed adına 59b/9
- adam (Ar. ādem):** insan
a. eti Kūş etinden adam eti tatludur 59a/6
- ağla-:** ağlamak
a.-r Ağlar baçar kıpuya kılur zārı 58a/12
- al-:** almak, tutmak
a. Amı koya Resūl’dan et ala 59a/8
a.-dı Muħammed bıçağı aldı eline 59a/10
a.-dılar İkisi Resūluñ elin aldılar 59b/5
a.-mayam Toğan eydür biñ koyun almayam 59a/5
- almak:** almak
a.-a (almağa) Cānım almağa kaşdı var meger 58b/ 3
- Allāh (Ar.):** Allah
A. Allah dil virüp bıçaķ söyledi 59b/2
- altı:** altı
a. Altı yavrım açdır baçar yola 59a/3
- aña:** ona, *bk. ol*
- anda:** onda, *bk. ol*
- anı:** onu, *bk. ol*
- añla-:** anlamak
a. Gügercin eydür añla kim yā Resūl 58b/2
- arķa:** arka
a.+sını Arķun arķun arķasını yaptılar 59b/5
- arķun:** yavaş
a. Arķun arķun arķasını yaptılar 59b/5,59b/5
- ‘āşī (Ar.):** āsī
‘ā. Eydür yā ‘āşī bıçaķ eydür kesdiñ 59b/1
- av:** av
a.+ımı Yā Resūl avımı virgil baña 59a/2, Toğan eydür yā Resūl vir avımı 58b/12
- āzād (Far.):** serbest, hür
ā. Bu ħamām sen āzād eyle baña 58b/13

'azīm (Ar.): büyük

'a. Muhammed topladı 'azīm teşvişlere 59a/12

B

bağ-: bakmak

b.-ar Ağlar bakar kapuya kıılır zārı 58a/12, Altı yavrım açdır bakar yola 59a/3, Gügercin toğan bakar daşlara 59a/12

b.-aradı Ditreyüben bakaradı yüzine 58a/13

b.-up Gügercin bakup anı gördiler 58b/11

bağışla-: bağışlamak

b. Bu gügercincügi bağışla baña 59a/7

baña: bana, *bk.* **ben**

baş: baş

b.+a Ol taşu kesdi bıçak başdan başa 59a/13

b.+dan Ol taşu kesdi bıçak başdan başa 59a/13

becid (Far. Ar. be-cidd): çabuk

b. ol-: ısrar etmek İnen becid olursa yüzlegil 58b/6

ben: ben (T.1. şahıs zamiri)

b. Biñ toğan gelse seni ben virmeyem 58b/8

beni Luţuf işlegil hem beni yüzlegil 59a/2, Ol gelicek beni bunda gizlegil 58b/6, Üç gündür beni bir toğan kıovar 58b/3

baña Bu gügercincügi bağışla baña 59a/7, Bu gügercincügi baña kıoyasın 59a/4, Resül eydür toğana luţuf eyle baña 58b/13, Bu ħamām sen āzād eyle baña 58b/13, Yā Resül avımı virgil baña 59a/2

bıçak: bıçak

b. Allah dil virüp bıçak söyledi 59b/2, Eydür yā 'āşu bıçak eydür kesdiñ 59b/1, Ol taşu kesdi bıçak başdan başa 59a/13, Resül buyurdu bıçak getürdiler 59a/9

b.+a (bıçağa): Nidā geldi bıçağa kesme didi 59a/11

b.+ı (bıçağı): Muhammed bıçağı aldı eline 59a/10, Kııldı baçağı mübārek tenine 59a/10, Kıakıdı bıçağı urdu bir taşu 59a/13

bil-: bilmek, anlamak

b.-diler Resūluñ 'itikādını bildiler 59b/3

b.-eyin Ĥālñ itgil nedir bileyin 58b/1

biñ: bin (sayı sözü)

b. Biñ toğan gelse seni ben virmeyem 58b/8, Toğan eydür biñ kıoyun almayam 59a/5

bir: bir

b. Kağıdı bıçağı urdı bir taşā 59a/13, İşid imdi bir hikāyet ideyin 58a/9, Üç-gündür beni bir toğan kıovar 58b/3, Resül eydür bir koyun virem saña yiyesin 59a/4, Taşradan bir gügercin girdi içeri 58a/12
birisi Her birisi anda hayrān oldılar 59b/3

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (Ar.): Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile
 b. 58a/8

bu: bu

b. Haḫ destür vire bu dilim söyleye 58a/10, Bu hāmām sen āzād eyle baña 58b/13, Bu gügercincügi bağışla baña 59a/7, Bu gügercincügi baña kıoyasın 59a/4, Bu gügercincügi kıoyuban terk idem 59a/1, Bunlar anda durmuşıdı bu mecāl 58b/9, Toğan anda rāzı oldı bu kıavle 59a/8
bunda Ol gelicek beni bunda gizlegil 58b/6, Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām 58b/7

bunı Bunı iden Kerdeci 'Ālī-durur 59b/8

bunlar Bunlar gā'ib olubanı gitdiler 59b/7, Bunlar anda durmuşıdı bu mecāl 58b/9

bunları Bunları terk itmek nitesi ola 59a/3

bul-: bulmak

b.-mayam Ol gügercincügiñ dadın anda bulmayam 59a/5

buyur-: buyurmak, emretmek

b.-dı Resül buyurdı bıçak getürdiler 59a/9

C

cān (Far.): can

c. için Tañrı rahmet eylesün ol cān-içün 59b/13

c.+ım Cānım almağa kıaşdı var meger 58b/3

Cebrā'il (Ar.): Cebrā'il a.s.

C. Ol toğan silkindi oldı Cebrā'il 59b/4

cümle (Ar.): hep, bütün

c. Şaḫābeler cümle kıaygu oturdılar 59a/9

c.+si şaḫābeler cümlesi şükür itdiler 59b/7

Ç

çağır-: bağırmak, söylemek

ç.- uñ (şalāt ç.) Eş-şalavāt çağırñ kıable'l-memāt 59b/10

Çalap: Tanrı

Ç. Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11, Yā Resül Çalap kesme didi 59b/2

çāre (Far.): çare

- ç. Toğan eydür çäre yoqdur kim gidem 59a/1
çok: çok
 ç. Yoħsa ħatā kıluram çok qavmı 58b/12
çün (Far.): çünkü; -InCA işlevi verir
 ç. Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11

D

- daħı:** da/ de; daha çok
 d. Bunu iden ger daħı ‘ālī-durur 59b/8, Uçubanı daħı tağlar geçeyim 58b/5
daş: taş; *kry. taş*
 d.+lara Gügercin toğan baqar daşlara 59a/12
dat: tat
 d.+ın (dadın) Ol gügercincügiñ dadın anda bulmayam 59a/5
degür-: ulaştırmak
 d. Sen degür ħāzırları murādına 59b/9
destür (Far.): izin, müsaade
 d. vir-: müsaade etmek, izin vermek. Ħağ destür vire bu dilim söyleye 58a/10
deril-: toplanmak
 d.- üben Didiler kim derilüben gelmişüz 59b/6
di-: demek, söylemek
 d.-di Nidā geldi bıçağa kesme didi 59a/11, Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11, Yā Resūl Çalap kesme didi 59b/2
 d.-diler Didiler kim derilüben gelmişüz 59b/6
dil: dil
 d.-+im Ħağ destür vire bu dilim söyleye 58a/10
 d. vir-: konuşma gücü vermek. Allah dil virüp bıçağ söyledi 59b/2
diñle-: dinlemek
 d.-yeni Yazanı okuyanı diñleyeni 59b/11
ditre-: titremek
 d.-yüben Ditreyüben baqaradı yüzine 58a/13
ditret-: titretmek
 d.-üridi Ditredüridi gögi kılor fiğān 58b/10
diz: diz
 d.+ine Uçdı qondı Muħammed dizine 58a/13
dur-: 1. durmak
 d.-mışdı Bunlar anda durmuşdı bu mecāl 58b/9
 2. yardımcı fiil

d.-ur (Kırdeci 'Âli d.) Bunu iden Kırdeci 'Âli-durur 59b/8

E

el: el

- e. El götürüp yüzine silmişidi 58a/11
- e.+in İki Resûluñ elin aldılar 59b/5
- e.+ine Muḥammed bıçağı aldı eline 59a/10

et: et

- e. Anı kıoya Resûl'dan et ala 59a/8
- e.+i Kuş etinden adam eti tatludur 59a/6
- e.+inden Kuş etinden adam eti tatludur 59a/6
- e.+imden Kendü etimden kesip virem saña 59a/7

eyit-: demek, söylemek *kry.* **itmek**

- e.-ür (eydür) Resûl eydür gügercin 58b/1, Toğan eydür çäre yokdur kim gidem 59a/1, Resûl eydür bir koyun virem saña yiyesin 59a/4, Toğan eydür biñ koyun almayam 59a/5, Resûl eydür söz işitmek kıutludur 59a/6, Resûl eydür aña kim ḥumām 58b/7, Toğan eydür yā Resûl vir avımı 58b/12, Resûl eydür toğana luḥf eyle baña 58b/13, Eydür yā 'aşı bıçaq eydür kesdiñ 59b/1, 59b/1
- e.-ir (eydir) Gügercin eydir aña kim yā Resûl 58b/2

eyle-: etmek (yardımcı fiil)

- e. (uşul e.) Luḥf idüben sözümi eyle uşul 58b/2
- e. (luḥf e.) Resûl eydür toğana luḥf eyle baña 58b/13
- e. (āzād e.) Bu ḥamām sen āzād eyle baña 58b/13
- e.-sün (raḥmet e.) Tañrı raḥmet eylesün ol cān-içün 59b/13

F

fā'ilāt (Ar. fā'ilāt): Aruz vezinlerinden fā'ilātün kalıbının kısaltılmışı, doldurma mısra-olarak kullanılmıştır.

- f. Fā'ilāt f ā'ilāt fā'ilāt 59b/10, 59b/10, 59b/10

Faḳīh Ahmed: (ö. 1251?) Faḳīh Aḥmed, 13. yüzyılın meşhur Anadolu şairlerinden, Çarhnâme adlı eserin yazarı
F. Mevlānā Faḳī Aḥmed adına 59b/9

fātiḥa (Ar.): Fātiḥa sūresi

- f. Kim okuyanı fātiḥa yazan için 59b/13

fiğān (Far.): inleme, feryat

- f. kııl- Ditredüridi gögi kıılır fiğān 58b/10

G

gā'ib (Ar.): görünmeyen, kayıp

- ğ. ol-:** kaybolmak. Bunlar ğā'ib olubanı gitdiler 59b/7
- ġanī (Ar.):** Allah'ın sıfatlarından biri
 ġ. Raḫmetiñle yarlıġaġıl yā ġanī 59b/11
- geç-:** geçmek, aşmak
 g.-eyim Uçubanı daḫı taġlar geçeyim 58b/5
- gel-:** gelmek, ulaşmak
 g.-ür Uşañ olma yā Resül şimdi gelür 58b/4
 g.-di Nidā geldi bıçaġa kesme didi 59a/11
 g.-diñ Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām 58b/7
 g.-mişüz Didiler kim derilüben gelmişüz 59b/6, Ma'zür olsun Haḫ söziyile gelmişüz 59b/6
 g.-se Biñ toġan gelse seni ben virmeyem 58b/8
 g.-icek Ol gelicek beni bunda gizlegil 58b/6
- ger (Far.):** eğer
 g. Bunu iden ger daḫı 'ālī-durur 59b/8, Ger şalavāt viresin peygambere 58a/10
- getür-:** getirmek
 g.-diler Resül buyurdı bıçak getürdiler 59a/9
- gir-:** girmek
 g.-di Gördiler taşradan girdi toġan 58b/10, Taşradan bir gügercin girdi içeri 58a/12
 g.-diler Kaçuban Resül yeñine girdiler 58b/11
 g.-meyem: Seni virtüp hergiz ivde girmeyem 58b/8
- git-:** gitmek
 g.-diler Bunlar ğā'ib olubanı gitdiler 59b/7
 g.-em (gidem) Toġan eydür çäre yoḫdur kim gidem 59a/1
- gizle-:** gizlemek, saklamak
 g.-gil: Ol gelicek beni bunda gizlegil 58b/6
 g.-meseñ Gizlemeseñ yā Resül ço kaçayım 58b/5
- gök:** gök
 g.-i (gögi) Ditredüridi gögi kılur fiġān 58b/10
- gör-:** görmek
 g.-diler Gördiler taşradan girdi toġan 58b/10, Gügercin baḫup anı gördiler 58b/11
- götür-:** götürmek, yukarı kaldırmak
 g.-üp El götürüp yüzine silmişidi 58a/11
- gügercin:** güvercin
 g. Gügercin baḫup anı gördiler 58b/11, Gügercin eydür añla kim yā Resül 58b/2, Gügercin toġan baḫar daşlara 59a/12, Gügercin silkindi oldı

Mikā'il 59b/4, Res'ul eydür gügercin 58b/1, Taşradan bir gügercin girdi içeri 58a/12

gügercincük: zavallı güvercin

g.+i (gügercincügi) Bu gügercincügi baña koyasın 59a/4, Bu gügercincügi koyuban terk idem 59a/1, Bu gügercincügi bağışla baña 59a/7

g.+iñ (gügercincügiñ) Ol gügercincügiñ dadın anda bulmayam 59a/5

gün: gün

g. Üç-gündür beni bir toğan kıovar 58b/3

günde: her gün

g. Günde Mevlānuñ yarı-durur 59b/8

H

Hağ (Ar. hağğ): Tanrı, Allah

H. Hağ destür vire bu dilim söyleye 58a/10, Ma'zür olsun Hağ söziyle gelmişüz 59b/6

hāl (Ar.): hāl, durum

h.+iñ Hālñ itgil nedir bileyin 58b/1

hamām (Ar.): güvercin

h. Res'ul eydür aña kim hamām 58b/7, Bu hamām sen āzād eyle baña 58b/13

haṭā (Ar.): yanlış

h. kıl-: kötülük yapmak Yoḥsa haṭā kıluram çok kavmı 58b/12

ḥayrān (Ar.): şaşmış, şaşırmış

h. ol- Her birisi anda ḥayrān oldılar 59b/3

hāzır (Ar.): huzurda, meydana olan

h.+ları: Sen degür hāzırları murādına 59b/9

hem (Far.): hem, aynı zamanda

h. Luṭuf işlegil hem beni yüzlegil 59a/2

hep: hep

h. Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām 58b/7

her (Far.): her, hep, bütün

h. Her birisi anda ḥayrān oldılar 59b/3

hergiz (Far.): asla, katiyen

h. Seni virüp hergiz ivde girmeyem 58b/8

hikāyet (Ar.): hikāye, anlatma

h. İşid imdi bir hikāyet ideyin 58a/9

İ

içeri: içeri

i. Taşradan bir gügercin girdi içeri 58a/12

içün: için

i. Tañrı rahmet eylesün ol cān-içün 59b/13, Kim okuyanı fātiha yazan için 59b/13

iki: iki

i. Ol yerise iki yavrum öksüz qalır 58b/4

i.+si İki Resūluñ elin aldılar 59b/5

imdi: şimdi; *krş.* şimdi

i. İşid imdi bir hikāyet ideyin 58a/9, İşid imdi pādişāh-ı zü'l-celāl 58b/9

iñen: çok

i. İñen becid olursa yüzlegil 58b/6

irte: erte

i. na'māzi: sabah namazı. Resül irte na'māzın kılmışdı 58a/11

iş: iş

i.+iñ Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām 58b/7

işit-: duymak, dinlemek

i. İşid imdi bir hikāyet ideyin 58a/9, İşid imdi pādişāh-ı zü'l-celāl 58b/9

i.-mek (söz i.) Resül eydür söz işitmek kıtludur 59a/6

işle-: etmek, yapmak

i.-gil (luṭuf i.) Luṭuf işlegil hem beni yüzlegil 59a/2

it-: etmek (yardımcı fiil)

i.-diler (şükür i.) Saḥābeler cümlesi şükür itdiler 59b/7

i.-em (terk idem) Bu gügercincügi koyuban terk idem 59a/1

i.-eyin (hikāyet ideyin) İşid imdi bir hikāyet ideyin 58a/9

i.-eyin (şerḥ ideyin) Muşafā mu'cizātın şerḥ ideyin 58a/9

i.-gil Hālın itgil nedir bileyin 58b/1

i.-üben (luṭuf idüben) Luṭuf idüben sözümi eyle uşul 58b/2

i.-mek (terk i.) Bunları terk itmek nitesi ola 59a/3

it-: söylemek, anlatmak *krş.* eyitmek

i.-en (iden) Bunu iden Kerdecı 'Âli-durur 59b/8

'itikād (Ar.): inanma, itikāt

i.+ mı Resūluñ 'itikādını bildiler 59b/3

iv: ev

i.+de Seni virüp hergiz ivde girmeyem 58b/8

K

kaşđ (Ar.): kasıt, niyet

k.+ı Cānım almağa kaşdı var meger 58b/ 3

qable'l-memāt (Ar.): ölmeden önce

k. Eş-şalāt çağırũ qable'l-memāt 59b/10

qaç-: kaçmak

k.-ayım Gizlemeseñ yā Resül qo qaçayım 58b/5

k.-uban Qaçuban Resül yeñine girdiler 58b/11

qal-: kalmak

k.-ur Ol yerise iki yavrum öksüz qalur 58b/4

qaqı-: öfkelenmek

k.-dı Qaqıdı bıçağı urdı bir taşa 59a/13

qapu: kapı

k.+ya Ağlar baqar qapuya qılır zārı 58a/12

qavl (Ar.): söz

k.+e Toğan anda rāzı oldu bu qavle 59a/8

qavm (Ar.): kavim

k.+ı Yoħsa haşa qıluram qoq qavmı 58b/12

qaygu: kaygı, endişe

k. Şahābeler cümle qaygu oturdılar 59a/9

qıl-: 1. kılmak (yardımcı fiil)

k.-ur (zārı k.) Ağlar baqar qapuya qılır zārı 58a/12

k.-ur (fiğān k.) Ditredüridi gögi qılır fiğān 58b/10

k.-uram (haşa k.) Yoħsa haşa qıluram qoq qavmı 58b/12

k.-mışıdı (irte na'māzın k.) Resül irte na'māzın qılmışıdı 58a/11

2. vurmak, çalmak

k.-dı Qıldı bıçağı mübārek tenine 59a/10

kendü: kendi (dönüşlülük zamiri)

k. Kendü etimden kesip virem saña 59a/7

kes-: kesmek

k.-dı Ol taşı kesdi bıçaq başdan başa 59a/13

k.-diñ: Bıçaq tamām itmediñ sen bu işi 59b/1

k.-sün Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11

k.-ip: Kendü etimden kesip virem saña 59a/7

k.-me Nidā geldi bıçağa kesme didi 59a/11, Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11, Yā Resül Çalap kesme didi 59b/2

kim: ki, bağlama edatı

k. Didiler kim derilüben gelmişüz 59b/6, Gügercin eydir aña kim yā Resül 58b/2, Tañrı rahmet eylesün ol cān-içün / Kim okıyanı fātiha yazan içün 59b/13, Resül eydür aña kim ħumām 58b/7, Toğan eydür çāre yokdur kim gidem 59a/1

Kerdeci 'Âli: Kirdeci Âli, 13. yüzyılın ikinci yarısında 14. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen, Kesik Baş ve Dāsītān-ı Ħamāme-i 'Ar'ar (Güvercin Destanı) yazarı

K. +durur Bunı iden Kerdeci 'Âli-durur 59b/8

ko-: bırakmak, izin vermek

k. Gizlemeseñ yā Resül ko kaçayım 58b/5, Gizlemeseñ yā Resül ko kaçayım 58b/5

kon-: konmak

k.-dı Uçdı kondı Muħammed dizine 58a/13

kov-: kovalamak, peşinden gitmek

k.-ar Üç-gündür beni bir toğan kovar 58b/3

koy-: koymak, bırakmak

k.-a Anı kıoya Resül'dan et ala 59a/8

k.-asın Bu gügercincügi baña kıoyasın 59a/4

k.-uban Bu gügercincügi kıoyuban terk idem 59a/1

koyun: koyun

k. Resül eydür bir kıoyun virem saña yiyesin 59a/4, Toğan eydür biñ kıoyun almayam 59a/5

kuş: kuş

k. Kıuş etinden adam eti tatludur 59a/6

kutlu: kutlu

k. Resül eydür söz işitmek kıutludur 59a/6

L

luř (Ar.): iyilik, lutuf

l. eyle-: lutfetmek, iyilik yapmak. Resül eydür toğana luř eyle baña 58b/13

l. işle- -: lutuf yapmak, iyilik yapmak. Luř işlegil hem beni yüzlegil 59a/2

l. it- -: lutfetmek, iyilik yapmak. Luř idüben sözümi eyle uşul 58b/2

M

ma'zür (Ar.): özürü olan

m. Ma'zür olsun ħaķ söziyile gelmişüz 59b/6

- mecāl (Ar.):** yol, hal
m. Bunlar anda durmuşıdı bu mecāl 58b/9
- meger (Far.):** meğer, oysa ki
m. Cānım almağa kaşdı var meger 58b/ 3
- Mevlā (Ar.):** Tanrı
M.+nuñ: Günde Mevlānuñ yārı-durur 59b/8
- Mevlānā (Ar.):** üstāt
M. Mevlānā Faķī Aħmed adına 59b/9
- Mikā'il (Ar.):** dört büyük melekten rızıkların taksimine memur olanı
M. Gügercin silkindi oldı Mikā'il 59b/4
- mu'cizāt (Ar.):** mucizeler
m.+ın Muşafā mu'cizātın şerħ ideyin 58a/9
- Muħammed(Ar.):** Hz. Muhammed
M. Uçdı kōndı Muħammed dizine 58a/13, Muħammed bıçağı aldı eline 59a/10, Muħammed tōldı 'azım teşvışlere 59a/12
- Muşafā (Ar.):** Hz. Muhammed
M. Muşafā mu'cizātın şerħ ideyin 58a/9
- murād (Ar.):** arzu, istek, dilek
m.+ ina Sen degür hāzırları murādına 59b/9
- mübārek (Ar.):** mübarek, kutlu
m. Kıldı bıçağı mübārek tenine 59a/10
- na'māz (Ar.):** namaz
n.+ın Resūl irte na'māzın kılmuşıdı 58a/11
- ne:** ne
n.+dır Hālın itgil nedir bileyin 58b/1
- nice:** nasıl
n. Nice kessün çün Çalap kesme didi 59a/11
- nidā (Ar.):** nidā, seslenme
n. Nidā geldi bıçağa kesme didi 59a/11
- nitesi:** nasıl, ne şekilde
n. Bunları terk itmek nitesi ola 59a/3

O

- ol:** o (T.3. şahıs zamiri)
o. Ol gelicek beni bunda gizlegil 58b/6, Ol yerise iki yavrum öksüz kalur 58b/4
aña: Resūl eydür aña kim hūmām 58b/7

anda: Bunlar anda durmuşıdı bu mecāl 58b/9, Her birisi anda hayrān oldılar 59b/3, Ol gügercincügiñ dadın anda bulmayam 59a/5, Toğan anda rāzı oldı bu kavle 59a/8

anı: Anı qoya Resül'dan et ala 59a/8, Gügercin baqıp anı gördiler 58b/11

ol: o (işaret sıfatı)

o. Ol gügercincügiñ dadın anda bulmayam 59a/5, Ol toğan silkindi oldı Cebra'il 59b/4, Ol taşı kesdi bıçaq başdan başa 59a/13, Tañrı rahmet eylesün ol cān-içün 59b/13

ol-: olmak (yardımcı fiil)

o.-dı (tamām o.) Bunda geldiñ hep işiñ oldı tamām 58b/7

o.-dı (rāzı o.) Toğan anda rāzı oldı bu kavle 59a/8,

o.-dı (Mikā'il o.) Gügercin silkindi oldı Mikā'il 59b/4,

o.-dı (Cebra'il o.) Ol toğan silkindi oldı Cebra'il 59b/4

o.-dılar (hayrān o.) Her birisi anda hayrān oldılar 59b/3

o.-a (nitesi o.) Bunları terk itmek nitesi ola 59a/3,

o.-ursa (becid o.) İñen becid olursa yüzlegil 58b/6

o.-sun (ma'zūr o.) Ma'zūr olsun Haq söziyle gelmişüz 59b/6

o.-ubanı (gā'ib o.) Bunlar gā'ib olubanı gitdiler 59b/7

o.-ma (usan o.) Uşañ olma yā Resül şimdi gelür 58b/4

oku-: okumak

o.-yanı Yazanı okuyanı diñleyeni 59b/11, Kim okuyanı fātiha yazan içün 59b/13

otur-: oturmak

o.-dılar: Şahābeler cümle kaygu oturdılar 59a/9

Ö

öksüz: öksüz

ö. Ol yerise iki yavrum öksüz qalur 58b/4

P

pādişāh (Far. pād-şāh): padişah

p.-i zü'l-celāl: celal sahibi padişah. İşid imdi pādişāh-ı zü'l-celāl 58b/9

peygamber (Far.): peygamber

p.+e Ger şalavāt viresin peygambere 58a/10

R

rahmet (Ar.): rahmet, acıma, esirgeme

r. eyle- Tañrı rahmet eylesün ol cān-içün 59b/13

r.+iüle Rahmetiüle yarlığağıl yā ğanı 59b/11

rāwı (Ar.): kabul eden

r. ol- Toğan anda rāzı oldı bu kavle 59a/8

Resül (Ar.): Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed

R. Kaçuban Resül yeñine girdiler 58b/11, Toğan eydür yā Resül vir avımı 58b/12, Resül eydür toğana luř eyle baña 58b/13, Gügercin eydür aña kim yā Resül 58b/2, Resül eydür gügercin 58b/1, Resül eydür bir koyun virem saña yiyesin 59a/4, Resül eydür söz işitmek kıtludur 59a/6, Resül buyurdı bıçak getürdiler 59a/9, Resül ırte na'māzın kılmışdı 58a/11, Uşañ olma yā Resül şimdi gelür 58b/4, Gizlemeseñ yā Resül ço kaçayım 58b/5, Resül eydür aña kim hūmām 58b/7, Yā Resül avımı virgil baña 59a/2, Resül buyurdı bıçak getürdiler 59a/9, Yā Resül Çalap kesme didi 59b/2

R.+uñ Resülüñ 'itikādını bildiler 59b/3, İki Resülüñ elin aldılar 59b/5

R.+dan Anı kıoya Resül'dan et ala 59a/8

S

şahābe (Ar.): Hz. Muhammed'in meclisinde ve konuşmalarında bulunan kimseler

ş.+ler Şahābeler cümlesi şükür itdiler 59b/7, Şahābeler cümle kıyğu oturdılar 59a/9

şalāt (Ar.): Hz. Muhammed'e selam verme ve dua okuma

ş. çağır- Hz. Muhammed'e dua okuma

Eş-şalāt çağırufı kıable'l-memāt 59b/10

şalavāt (Ar.): Hz. Muhammed'e gönderilen selam ve edilen dualar

ş. vir- Hz. Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere dua okuma

Ger şalavāt viresin peygambere 58a/10

sen: sen

s. Bu hāmām sen āzād eyle baña 58b/13, Sen degür hāzırları murādına 59b/9

seni Biñ toğan gelse seni ben virmeyem 58b/8, Seni virüp hergiz ivde girmeyem 58b/8

saña Kendü etimden kesip virem saña 59a/7, Resül eydür bir kıoyun virem saña yiyesin 59a/4

sil-: silmek, sürmek

s.-mişidi El götürüp yüzine silmişidi 58a/11

silkin-: silkinmek

s.-di Gügercin silkindi oldu Mikâ'il 59b/4, Ol toğan silkindi oldu Cebrâ'il 59b/4

söyle-: söylemek

s.-di Allah dil virüp bıcağ söyledi 59b/2

s.-ye Hağ destür vire bu dilim söyleye 58a/10

söz: söz

s.+ümi Luğuf idüben sözümi eyle uşul 58b/2

s.+iyile Ma'zür olsun Hağ söziyile gelmişüz 59b/6

s. işit-: söz dinlemek Resül eydür söz işitmek kıtludur 59a/6

Ş

şerh (Ar.): açıklama

ş. it- Muştafâ mu'cizâtın şerh ideyin 58a/9

şimdi: şimdi; **krş. imdi**

ş. Uşafi olma yâ Resül şimdi gelür 58b/4

şükür (Ar. şükr): şükür

ş. it- şahâbeler cümlesi şükür itdiler 59b/7

T

tamâm (Ar.): tamam

t. ol- bitmek. Bunda geldiñ hep işiñ oldu tamâm 58b/7

Tañrı: Tanrı

T. Tañrı rahmet eylesün ol cân-içün 59b/13

tağ: dağ

t.+lar Uçubanı dahı tağlar geçeyim 58b/5

taş: taş; **krş. daş**

t.+a Kağıdı bıcağı urdı bir taşa 59a/13

t.+ı Ol taş kesdi bıcağ başdan başa 59a/13

taşra: dışarı

t.+dan Gördiler taşradan girdi toğan 58b/10, Taşradan bir gügercin girdi içeri 58a/12

tatlı: tatlı

t.+dur Kuş etinden adam eti tatlıdur 59a/6

ten (Far.): ten, beden

- t.+ine** Kıldı bıçağı mübārek tenine 59a/10
- terk (Ar.):** bırakma, salıverme
- t. it-** Bu gügercincügi koyuban terk idem 59a/1, Bunları terk itmek nitesi ola 59a/3
- teşvīş (Ar.):** karıştırma, karmakarışık etme
- t.** Muḥammed ṭoldı 'azīm teşvīşlere 59a/12
- ṭoğan:** doğan
- ṭ.** Biñ ṭoğan gelse seni ben virmeyem 58b/8, Üç-gündür beni bir ṭoğan kıvar 58b/3, Gördiler taşradan girdi ṭoğan 58b/10, Ṭoğan eydür yā Resül vir avımı 58b/12, Resül eydür ṭoğana luṭf eyle baña 58b/13, Ṭoğan eydür çāre yokdur kim gidem 59a/1, Ṭoğan eydür biñ kıyun almayam 59a/5, Ṭoğan anda rāzı oldı bu kıvle 59a/8, Gügercin ṭoğan baķar daşlara 59a/12, Ol ṭoğan silkindi oldı Cebra'il 59b/4
- ṭol-:** dolmak
- ṭ.-dı** Muḥammed ṭoldı 'azīm teşvīşlere 59a/12

U

- uşül (Ar.):** yol, yöntem
- u.** Luṭuf idüben sözümi eyle uşül 58b/2
- uşañ:** gafil, yavaş
- u.** Uşañ olma yā Resül şimdi gelür 58b/4
- uç-:** uçmak
- u.-dı** Uçdı kıondı Muḥammed dizine 58a/13
- u.-ubanı** Uçubanı daḥı ṭağlar geçeyim 58b/5
- ur-:** vurmak
- u.-dı** Kıaķıdı bıçağı urdı bir ṭaşa 59a/13

Ü

- üç:** üç
- ü.** Üç-gündür beni bir ṭoğan kıvar 58b/3

V

- var:** var
- v.** Cānım almağa kıaşdı var meger 58b/3
- vir-:** vermek
- v.-gil** Yā Resül avımı virgil baña 59a/2
- v.** Ṭoğan eydür yā Resül vir avımı 58b/12

- v.-em** Resül eydür bir koyun virem saña yiyessin 59a/4, Kendü etimden kesip virem saña 59a/7
v.-esin (şalavāt v.) Ger şalavāt viresin peygambere 58a/10
v.-e (destür v.) Hâk destür vire bu dilim söyleye 58a/10
v.-üp Seni virüp hergiz ivde girmeyem 58b/8,
v.-üp (dil v.) Allah dil virüp bıçak söyledi 59b/2
v.-meyem Biñ toğan gelse seni ben virmeyem 58b/8

Y

yā (Ar.): ey, hey

- y.** Eydür yā 'āşī bıçak eydür kesdiñ 59b/1, Yā Resül Çalap kesme didi 59b/2, Gügercin eydir aña kim yā Resül 58b/2, Raḥmetiñle yarlığağıl yā ganī 59b/11, Uşañ olma yā Resül şimdi gelür 58b/4, Gizlemeseñ yā Resül ço kaçayım 58b/5, Toğan eydür yā Resül vir avımı 58b/12, Yā Resül avımı virgil baña 59a/2

yap-: tutmak

- arkasını y. :** arkasını sıvazlamak
y. Arķun arķun arkasını yaptılar 59b/5

yār (Far.): dost

- y.+ ı durur** Günde Mevlānuñ yāri-durur 59b/8

yarlığa-: bağışlamak, affetmek

- y.- ğıl** Raḥmetiñle yarlığağıl yā ganī 59b/11

yavru: yavru; krş. *yavru*

- y.** Altı yavrum açdır baķar yola 59a/3

yavru: yavru; krş. *yavru*

- y.** Ol yerise iki yavrum öksüz ķalur 58b/4

yaz-: yazmak

- y.- an** Kim oķuyanı fātiḥa fātiḥa içün 59b/13
y.- anı Yazanı oķuyanı dinleyeni 59b/11

ye-: yemek; krş. *yi-*

- y.-rise** Ol yerise iki yavrum öksüz ķalur 58b/4

yeñ: yen, elbise kolunun el üzerine gelen kısmı

- y.+ine** Kaķuban Resül yeñine girdiler 58b/11

yi-: yemek; krş. *ye-*

- y.-yesin** Resül eydür bir koyun virem saña yiyessin 59a/4

yok: yok

- y.+dur** Toğan eydür çäre yokdur kim gidem 59a/1

yohsa: yoksa

- y.** Yohsa ḥatā ķıluram çoķ ķavmı 58b/12

yol: yol

Altı yavrım açdır baqar yola 59a/3

yüz: yüz

y.+ine Ditreyüben baqardı yüzine 58a/13, El götürüp yüzine silmişidi
58a/11

yüzle-: yüze vurmak

y.-gil İnen becid olursa yüzlegil 58b/6, Luţuf işlegil hem beni yüzlegil
59a/2

Z

zār (Far.): ağlayan, inleyen

z.+ı kıl- Ağlar baqar qapuya kıılır zārı 58a/12

zū'l-celāl (Ar.): celal sahibi

z. (pādişāh-ı z.) İşid imdi pādişāh-ı zū'l-celāl 58b/9

KAYNAKLAR

Albayrak, Nurettin, *Dinî Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri: Kaynaklar ve Metin Tesisi*, Yük. Lisans Tezi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü (İSAM 022705; T813.2 ALB.D)

Argunşah, Mustafa, *Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002,

Çelebioğlu, Amil, *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. yy. 'a kadar)*, Kitabevi, İstanbul 1999,

Çınar, Ali Abbas, "Bazı Türkmen Yazılı ve Sözlü Kaynaklarında Hz. Ali",
<http://www.alewiten.com./27.01.2004>

Derleme Sözlüğü, I-XI, TDK Yay., Ankara 1953-1979

Elçin, Şükrü, "Kirdeci Ali'nin Güvercin Destanı", *Türk Folkloru*, S.33, Nisan 1982

Kaşgarlı Mahmut, *Divānu Lîgati't-Türk Dizini*, Haz.:Besim Atalay, TDK Yay., Ankara 1943

Redhause, Sir James W., *Redhause A Turkish and English Lexsicon*, Çağrı Yay. İstanbul 1978

Steingass, Ph. D. F., *Persian- English Dictionary*, Londra 1947

Tarama Sözlüğü, I-VII, TDK, Ankara 1963-1974

<p>جهنودی حق دینه دند زدی کیم اوله سن طامو او زدن ایدر عجب اوله کر کوره سن جننی او جماع اولور ایچی طبطلور ویرصلوه مصطفایه والسلا رحمتکله یار اعلیٰ یاعلی</p>	<p>اوله لک یوله کیکی کند زدی نفسکی ایله مسلمان صدر نفسکه اولوب قیلور سکر نفسکه جراید ندرک یری هله بوند ختم اولسون بولا اوقیان یازانی دکلید</p>
<p>هنا دایستان حمامه عمر</p>	
<p>بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ</p>	
<p>مصطفیٰ معجزان شرح ایدر حق دستور ویره بودیم بول آل کوروب یوزینه سنلیدی اغلر باوقیوتیه قیلور زاری دیر یوبن باوقیوتیه یوزینه</p>	<p>اشد ایدی برحکات ایدر کوصلوات ویره سن پیغمبره رسول یرته نمازین قلسیدی طمسردن برکوکر جن کیدی اهری او جدی قوندی محمد دیرینه</p>

رسول آیدر کورجین	حالی که اشکل ندر پیلایت
کورجین آیدر آکله کور یار رسول	لطف آید و بن سز می آید اصو
اوچگوندر بی بر طوغان قرار	جانیه المصلحه قصیدی و از مکر
اول بر سه ایکی یوزم او کس قور	اوصک اولمه یار رسول شید کلور
کریله سنک یار رسول قورجا یئر	اوچوب آتی دانی طاعنلر کیم
لول کلنجه نی بوند کر لکل	اکن بجد اولوز سه یوز لکل
رسول آیدر آکا کور حام	بوند کلدی هب ایسک اولدیم
بیک طغان کله کسنی بن ویریم	سنی ویرن هر کور اوده کوریم
بونلر انده در مستدی بو جمال	اشد امید ی پادشاه ذوالجلال
کوردیلر طغر دن کر طوغان	دوردی بری کور کی قور رفغان
کورجین باقوب آتی کوردیلر	چوبن رسول یکنه کوردیلر
طوغان آیدر یار رسول ویراوی	بخسه خطا قور مجوق هوی
رسول آیدر طوغانه لطف آیدله	بو حمام سن آزاد آیدله بکا

طوغان

